

DAROVITA DJECA I OBITELJ: ISTINE I ZABLUDE

Ana Sekulić-Majurec
Filozofski fakultet, Zagreb

UDK: 37.018.1:37.03
Pregledni rad

Primljeno: 25. 10. 1995.

U proučavanju fenomena darovitosti u žarištu interesa vrlo je često obitelj darovitih i pitanje koliko ona može utjecati na razvoj i izražavanje djetetove produktivne darovitosti. Oko toga pitanja među nestručnjacima su se formirala mnogobrojna uvjerenja koja se smatraju točnim, kao, primjerice da je darovitost u potpunosti određena naslijeđem ili pak da se stvara samo odgojem, da darovitu djecu imaju bogatiji i obrazovaniji roditelji, da su darovita samo prvorodena djeca ili djeca iz manjih obitelji, da se u poticanju razvoja darovitosti propušteno u prvim godinama života kasnije ne može nadoknaditi, da je za poticanje razvoja darovitosti najvažnije da se roditelj bavi djetetom, da zahtjevniji i dosljedniji roditelji uspješnije potiču razvoj darovitosti svog djeteta itd. Neka od tih uvjerenja suvremena znanstvena istraživanja u potpunosti potvrđuju, neka samo djelomično, a neka i odbacuju. U tekstu se daje pregled nekih od tih tvrdnji i pregled nekih novijih istraživanja kojima se preispituje njihova održivost. Cilj je rada pokazati koliko svakoj od tih tvrdnji možemo vjerovati, u čemu su točne, a u čemu netočne, kako bismo uvijek mogli pomoći roditeljima da potiču razvoj darovitosti svoje djece na pravilniji i uspješniji način.

Tijekom cjelokupne povijesti proučavanja fenomena darovitosti u žarištu interesa vrlo je često bila obitelj darovitih i pitanje koliko ona utječe i, posebno, koliko može utjecati na razvoj i izražavanje djetetove produktivne darovitosti. Zato i ne čudi činjenica da su se upravo oko tih pitanja formirali mnogobrojni mitovi. Neke od njih suvremena znanstvena istraživanja potvrđuju, a neke odbacuju. Stoga može biti zanimljivo vidjeti koje se to istine i zablude najčešće vežu uz tumačenja povezanosti obitelji i javljanja i očitovanja djetetove darovitosti. Spomenut ćemo neke raširenije kako bismo vidjeli koliko su i u čemu točne i netočne.

Darovitost je u potpunosti određena naslijeđem!?

Značaj utjecaja nasljeđivanja na javljanje darovitih pojedinaca još se često preuveličava, posebno među nestručnjacima, a uz to su vezane mnoge zablude. Najraširenija jest da se često misli kako se darovit pojedinac jednostavno rodi kao takav, zahvaljujući naslijeđu. Na takva su poimanja značajan utjecaj izvršili nativisti, posebno radovi F. Galtona (krajem 19. stoljeća!), koji je metodom izučavanja rodoslovlja zaključio da se darovitost provlači kroz neke obitelji zakonima nasljeđivanja. Međutim, suvremene ozbiljne statističke analize ne potvrđuju pretpostavke da daroviti roditelji nužno imaju darovitu djecu.

Općenito je poznato da između roditelja i djece postoji nasljedna, genetska povezanost. Ona se ponajviše očituje u nasljeđivanju nekih fizičkih osobina, ali i u nasljeđivanju sposobnosti, pa i nekih osobina ličnosti roditelja. Još donedavno, dok se darovitost određivala isključivo kao visok stupanj sposobnosti (posebno intelektualnih) i iskazivala određenom veličinom IQ, nasljeđivanje se smatralo odlučujućim za javljanje darovitosti i nastojalo ga se što preciznije iskazati, pa i izmjeriti. Spominjali su se i točni koeficijenti povezanosti između inteligencije (definirane kao opći intelektualni kapacitet) roditelja i djece (npr. Furlan, 1981: 19, navodi koeficijent te povezanosti od 0,81).

Istraživanja temeljena na kvantitativnoj metodologiji, u kojima se darovitost promatra samo kao potencijal i određuje kroz visok stupanj intelektualnih sposobnosti, i danas potvrđuju veliku ulogu naslijeđa. Međutim, istraživanja bazirana na kvalitativnoj metodologiji, posebno akcijska istraživanja, studije slučajeva i biografske studije, mijenjaju mnoge naše spoznaje o utjecaju naslijeđa na javljanje darovitosti. Između ostalog, sve se manje govori o nasljeđivanju IQ, a sve više o nasljeđivanju dispozicija da se on razvije do određene razine, na što utječu i vanjski čimbenici. Tako npr. Drabkova (1990) prateći desetak godina 71 par blizanaca zaključuje da su visoka inteligencija i kvalitetniji način intelektualnog funkcioniranja u ranom djetinjstvu više uzrokovani naslijeđem no vanjskim čimbenicima, ali da se tijekom odrastanja smanjuje utjecaj naslijeđa, a povećava utjecaj okoline. Zaključiti se može da će dijete rođenjem donijeti na svijet tek potencijal, mogućnost da se njegove sposobnosti razviju do određenog stupnja, a hoće li se to i ostvariti, ni u kom slučaju neće ovisiti samo o nasljednim osobinama, već o još mnogo različitih sredinskih čimbenika.

Darovitost se stvara odgojem!?

Suvremena poimanja darovitost promatraju i kao socijalni, a ne samo kao biološki fenomen i određuju je kao nešto što se iskazuje dosljednom postizanju iznadprosječnih uradaka u aktivnostima kojima se pojedinac bavi. Po njima, darovitost ne čine samo visoke sposobnosti već su uz njih, da bi se darovitost očitovala, nužne i neke osobine ličnosti, kao npr. specifična motivacija i kreativnost (Renzulli i Reis, 1985, Sternberg i Lubart, 1992), na čiji se razvoj može uspješno djelovati sredinskim čimbenicima.

Ovakva određenja umanjuju odsudan značaj nasljeđivanja u javljanju produktivne darovitosti, kao i značaj IQ kao jedinog prediktora darovitosti (Sternberg,

1981). Produktivna darovitost se promatra kao rezultat specifične interakcije prirođenih potencijala i okoline, koja se javlja kao katalizator njihova razvoja. Pod utjecajem ovakvog pristupa (temeljenog na Vigotskovom tumačenju prevladavanja kulturnih i socijalnih čimbenika nad biološkim u strukturiranju ljudske svijesti), darovitost se više ne promatra kao neko objektivno stanje kojeg ima ili nema, već kao sposobnost pojedinca da na iznimno visokoj razini udovolji određenoj društvenoj potrebi. Ta sposobnost nastaje i razvija se, pod utjecajem različitih čimbenika, kao dugotrajan proces.

Naravno, i tu se može pretpostaviti da naslijeđe može utjecati i na razvoj ovako shvaćene darovitosti, ali mu se u znanstvenim krugovima ne daje više odsudan značaj. Isto se tako na razne načine može braniti teza da je darovitost posljedica djelovanja samo sredinskih čimbenika, pa i u stručnoj literaturi ponekad naići na autore koji neodgovarajućim argumentima dokazuju da iznimne sposobnosti, uz odgovarajući utjecaj, mogu razviti svi (Howe, 1990).

Istina je da je značaj naslijeđa nešto veći kad su u pitanju dispozicije za razvoj sposobnosti, a značaj okoline je veći kad su u pitanju razvoj specifičnih interesa za rad i radne motivacije te razvoj kreativnosti (Renzulli, 1984). Mnogobrojna istraživanja dokazuju da je moguće poticajno djelovati na razvoj različitih aspekata intelektualnog razvoja u ranom djetinjstvu, potičući razvoj dispozicija raznovrsnim aktivnostima.

Darovitu djecu češće imaju bogatiji i obrazovaniji roditelji!?

Činjenica je da se darovita djeca nešto češće javljaju u obiteljima višeg socijalnog i obrazovnog statusa. Ali, iz toga ne treba zaključiti da se ona češće i rađaju u takvim obiteljima, jer te pretpostavke ne potvrđuju provedena istraživanja. Danas se zna da se darovita djeca rađaju u obiteljima svih obrazovnih statusa (Baska, 1983., Touq, Kamal i Fada, 1993), tj. da viši socijalni status i više obrazovanje roditelja ne utječu na to da im se češće rađaju darovita djeca, ali da mogu utjecati na to da se bolje potakne razvoj darovitosti onih komponenata koje dovode do izražavanja djetetove darovitosti (Bloom, 1982; Eccles, 1983; Roedel, Jackson i Robinson, 1980; Walberg, 1984).

Bogatiji i obrazovaniji roditelji u stanju su pružiti svom djetetu bolje materijalne uvjete za poticanje razvoja njegove darovitosti (raznoliki iskustvo, knjige, razne posjete, instrumente, bolju odgojnu klimu i sl.), pa se zato u takvim obiteljima češće očituje darovitost djeteta. To je razlogom da se ponekad u istraživanjima nalaze podaci koji govore o tome da više darovite djece dolazi iz obitelji višeg socioekonomskog (Renzulli, Reis, 1985; Benbow i Arjmand, 1990) i obrazovnog statusa roditelja (Benbow i Arjmand, 1990; Gelcer i Dick, 1986). Tako su npr. Kagan, Lapidus i Moor (1979), prateći 33-oje djece tijekom prvih deset godina života ustanovili da je na njihov IQ i sposobnost čitanja više utjecao socijalni i obrazovni status njihovih roditelja nego osobine same djece. Općenito je ustanovljeno i da je darovitost djece češće povezana s vrlo visokim obrazovnim statusom očeva nego majki (Touq, Kamal i Fada, 1993).

Ipak, zaključiti se može samo da bogatija obitelj može djetetu pružiti bogatije obiteljsko okruženje i bolju materijalnu potporu formiranju i zadovoljavanju njegovih specifičnih interesa (Mooij, 1992), a nikako ne i da se u tim obiteljima češće rađaju darovita djeca. Da bi se darovitost razvijala, nužna joj je stimulativna okolina. Ali to ne znači da se u stimulativnoj okolini češće rađaju darovita djeca. Potencijalno darovita djeca se gotovo podjednako često rađaju i u obiteljima niskog socijalnog i obrazovnog statusa, ali tamo, zbog nepovoljnih sredinskih čimbenika, gube obilježja djece visokih sposobnosti tijekom odrastanja (Čudina-Obradović, 1990: 78). Ipak, povoljan utjecaj bogate i obrazovane obitelji na poticanje razvoja darovitosti ne treba preuveličavati, jer postoje pojedinci koji su izrazili veliku darovitost unatoč tome što su rasli u vrlo nepovoljnim obiteljskim prilikama.

Redoslijed rađanja i broj djece u obitelji od odsudne su važnosti za izražavanje djetetove darovitosti!?

Podaci dobiveni proučavanjem životopisa istaknutih produktivno darovitih pojedinaca pokazuju da su oni češće dolazili iz obitelji s manjim brojem djece i bili prvorođenčad (Freeman, 1979; Touq, Kamal i Fada, 1993), što posebno dolazi do izražaja u žena (Touq, Kamal i Fada, 1993). To potvrđuju i studije života nobelovaca, koji su najčešće prvorođena djeca u manjim obiteljima (Clark i Rice, 1982).

Međutim, iz toga ne valja izvoditi zaključke o tome da se prvorođena djeca češće rađaju kao darovita, kao ni da se takva djeca rađaju češće u manjim obiteljima. Kako su za poticanje razvoja sposobnosti odlučujuće rane godine života, posebno prve dvije godine (Rosenblith i Sims-Knight, 1989), moguće je pretpostaviti da se roditelji obično najviše bave prvorođenim djetetom, da se mogu više vremena baviti prvim djetetom i djecom u manjim obiteljima, da su manje obitelji češće višeg socijalnog i imovnog statusa pa mogu djeci osigurati bolju materijalnu potporu za razvoj darovitosti i sl. Znači, to što su daroviti češće prva djeca u obitelji te što češće dolaze iz manjih obitelji, ne možemo tumačiti nasljednim već samo sredinskim čimbenicima.

Da bi se očitovala darovitost, važno je da roditelji što ranije prepoznaju znakove darovitosti svog djeteta!?

Suvremena istraživanja ove problematike posebno velik značaj daju ovoj tvrdnji. Na njen je značaj među prvima ukazao Bloom (1982). Proučavajući interakciju u obitelji vrhunskih mladih stvaralaca, dakle produktivno darovitih pojedinaca, ustanovio je da je veći značaj za izražavanje njihove darovitosti imalo to što su njihovi roditelji već vrlo rano pretpostavili da im je dijete darovito i stvorili povoljne uvjete za razvoj te pretpostavljene darovitosti nego stvarne djetetove sposobnosti, čime, zapravo, ukazuje na odlučujuću ulogu obitelji za početak razvoja darovitosti.

Da pojasnimo. Roditelji, u skladu sa svojim očekivanjima, neka djetetova ponašanja (koja mogu, ali i ne moraju biti pravi znaci potencijalne darovitosti) tumače

kao "signale darovitosti". Na osnovi tih signala oni prilagođavaju svoje ponašanje prema djetetu i čine sve što je u njihovoj moći kako bi djetetu osigurali razvoj pretpostavljene darovitosti. (Npr. u Bloomovu primjeru, reagiranje na glazbu, svojsveno svoj djeci, roditelji kasnije iznimnih pijanista već su u prvoj godini njihova života tumačili kao njihovu glazbenu darovitost i dalje im osiguravali sve potrebne uvjete da se ona razvije.) Iz toga Bloom (1982) zaključuje da je za iskazivanje djetetove darovitosti značajnije da roditelj percipira dijete kao darovito nego same nasljedne osobine.

Ove spoznaje u potpunosti potvrđuje i rad Mooije (1992), kojim se ukazuje na to da, ukoliko roditelj ne obraća pozornost na potencijale svog djeteta, ne osigurava zanimljive materijale i istraživanja, suradnički ne pomaže djetetu, ono neće iskazati darovitost u rezultatima svog rada.

Bloomovo (1982) istraživanje je pokazalo da je za očitovanje djetetove darovitosti vrlo značajno očekivanje roditelja. Roditelj koji pretpostavlja (i želi) da je njegovo dijete darovito, učinit će puno više za razvoj pretpostavljene darovitosti te u svojim nastojanjima ustrajati percipirajući daljnji djetetov napredak. Zato se kao jedan od čimbenika koji nesumnjivo pridonosi razvoju potencijala, pa i darovitosti, danas spominje upravo spremnost neposredne djetetove okoline da prepozna određenu sposobnost i uloži napor u njeno razvijanje (Feldman, 1987; Freeman, 1990; Louis i Lewis, 1992). Naravno, uvijek se može pretpostaviti da će određene "signale darovitosti" lakše uhvatiti oni roditelji koji ih bolje poznaju, dakle koji su i sami daroviti.

U poticanju razvoja djetetove darovitosti najvažnije su prve dvije-tri godine!?

Ova se tvrdnja često spominjala kad se darovitost određivala samo kao visok stupanj razvoja sposobnosti. Danas, kad uz sposobnosti važnost pridajemo i razvoju nekih osobina ličnosti, posebno specifičnih interesa, specifične radne motivacije te razvoju kreativnosti, ova tvrdnja više nema neprijepornu važnost.

Razdoblje najranijeg djetinjstva, posebno prve godine života, imaju veliku važnost za razvoj potencijala, posebno intelektualnih (Friberg, 1984; Rosenblith i Sims-Knight, 1989), razvoj rječnika (razdoblje od 7. do 36. mjeseca, White, 1985), kao i brojnih drugih komponenti intelektualnog funkcioniranja. Ono je vrlo važno i za razvoj svih komponenata darovitosti, ali tu važnost ne treba shvaćati previše fatalistički. Ako je nešto u tom razdoblju i propušteno, odgovarajućim odgojnim utjecajima moći će se nadoknaditi i kasnije (Beck, 1987; Meekstroth, Tolan i Webb, 1982; Perino i Perino, 1981). Zaključiti se može da je utjecaj roditelja značajan u svim etapama razvoja darovitosti (Beck, 1987; Čudina-Obrovčić, 1990; Perino i Perino, 1981).

Važno je da roditelji formiraju visoka očekivanja od svog djeteta kako bi ono postalo darovito!?

Pozitivna slika o sebi jedna je od dominantnih osobina produktivno darovitih pojedinaca. A na njeno formiranje vrlo jak utjecaj imaju roditelji. Mnogobrojna

istraživanja potvrđuju značaj Bloomova tumačenja važnosti da roditelj što ranije počne percipirati svoje dijete kao darovito i pomagati mu da tu darovitost razvije. Njima je potvrđeno i da roditelji, koji u svoje djece prepoznaju znakove darovitosti, formiraju u skladu s njima svoja veća očekivanja i vjeru u dijete, za koje je pak ustanovljeno da vrše snažan utjecaj na stvaranje djetetove pozitivne slike o sebi (Raymond, 1989). A ta pozitivna slika o sebi, samopouzdanje, samopoštovanje, visoki standardi vlastitog rada i sl. razvijaju se najznačajnije "pod utjecajem socijalne interakcije i percepcije vlastitih rezultata već od rane adolescencije" (Čudina, 1990: 36). Dijete kojem su roditelji pomogli da razvije vjeru u sebe, razvija s time povezana i viša akademska očekivanja od sebe (Eccles, 1983), pa i stvarna akademska postignuća (Walberg, 1984). Oni tijekom školovanja postaju uspješniji i završavaju najviše stupnjeve obrazovanja (Walberg, 1984).

Međutim, neka istraživanja pokazuju da roditeljsko prepoznavanje "signala" darovitosti već u ranom uzrastu i poticanje razvoja te darovitosti nije uvijek povoljno za dijete, odnosno da se preveliko forsiranje može i negativno odraziti na dječji razvoj (Ames i Chase, 1981). Uspoređujući djecu koju su u ranom uzrastu roditelji označili kao "darovitu" s djecom visokih sposobnosti koju roditelji nisu percipirali kao iznimnu, ustanovljeno je da su djeca koju su roditelji smatrali darovitom u tom uzrastu imala više čuvstvenih, pa i zdravstvenih problema (loše spavanje, alergije i sl.), što se tumači lošim utjecajem forsiranja djetetova intelektualnog razvoja u ranom uzrastu na njegov čuvstveni razvoj (Freeman, 1979).

Roditelji koji se dovoljno bave svojim djetetom mogu potaknuti razvoj njegove darovitosti!?

Suvremena istraživanja ukazuju da podjednak značaj za izražavanje darovitosti imaju naslijeđene dispozicije za razvoj iznimnih sposobnosti kao i povoljan utjecaj okoline. A kako taj "povoljan utjecaj okoline" uvelike ovisi o djetetovoj obitelji, i uz to se područje vežu neke opće istine, ali i neke zablude.

Već smo spomenuli da darovitost roditelja kao ni njihov visok socijalni i obrazovni status sami po sebi nisu odlučujući za javljanje djetetove darovitosti. Odlučujuća nije ni dužina vremena koje roditelj provodi s djetetom, kao ni količina "podučavanja" u tom vremenu (Cornel i Grossberg, 1987). Ono što jest presudno, jest kvaliteta roditeljskog bavljenja djetetom (Clark, 1988; Čudina-Obradović, 1990; Freeman, 1990; Mooij, 1992; Siegler, 1991). Da bi doprinio razvijanju i izražavanju djetetove darovitosti nije, znači, bitno samo da roditelj provodi puno vremena s djetetom, već je najbitnije kako ga provodi. O tome kako se baviti djetetom da bismo poticajno djelovali na razvoj njegove darovitosti, danas govori velik broj stručne i popularne literature (npr. Ames i Chase, 1981; Beck, 1987; Clark, 1988; Perino i Perino, 1981; Saunders, 1986).

Puno podataka o "kvalitativnom bavljenju roditelja darovitim djetetom" nalazimo u radovima Joan Freeman (1979; 1990; 1991). I ona kao posebno važno ističe da je za kvalitetno roditeljsko bavljenje darovitim djetetom važno roditeljevo prepoznavanje ranih znakova djetetove darovitosti, njihova "svijest o darovitosti",

ali i spremnost da odgovore na specifične odgojne zahtjeve. Međusobno razumijevanje i suradnju u igri i verbalnoj i neverbalnoj interakciji roditelja i djece već od najranijih dana djetetova života, ističe kao posebno važno (Freeman, 1990). Po njoj, upravo o tome ovisi hoće li dijete postići dobar verbalni razvoj te razviti čuvstvenu sigurnost, samopoštovanje, ambicije i radoznalost. Prateći živote dvjestotinjak darovite djece kroz 14 godina, J. Freeman zaključuje da to hoće li dijete velikog potencijala za razvoj sposobnosti i dostići produktivnu darovitost, uvelike ovisi o obiteljskim utjecajima tijekom ranog djetinjstva, posebno u razdobljima kad dječja znatiželja može opasti (Freeman, 1991).

U našoj literaturi najcjelovitiji prikaz mogućnosti roditelja da potpomognu razvoj darovitosti i posebno stvaralaštva svoga djeteta dala je M. Čudina-Obradović (1990). Na osnovi uvida u suvremena istraživanja ove problematike, ona ističe da je za to prijeko potrebno da roditelj pokazuje "emocionalnu toplinu i samopouzdanje; pozitivne stavove prema učenju, obrazovanju, znanju; visoka očekivnja od sebe i svoje djece; interes za uspjeh djeteta" te "primjenjuju demokratske ali jasne metode discipliniranja" (Čudina-Obradović, 1990: 79), a sve radi razvoja dječjeg samopouzdanja, osjećaja kompetentnosti i želje za samostalnom i trajnom aktivnosti u području interesa (isto, str. 85).

Zahtjevniji i dosljedniji roditelji uspješnije potiču razvoj darovitosti svog djeteta!?

Vrlo se često misli da vrlo brižan ali i strog, autoritaran roditelj, koji se puno bavi svojim djetetom, poticajno djeluje na njegov razvoj, pa i na razvoj njegove darovitosti. Istraživanja pak pokazuju da su u tome uspješniji oni roditelji koji dopuštaju svom djetetu više neovisnosti od njih te oni koji od svoje djece traže više samostalnosti u radu (Louis i Lewis, 1992).

Suviše kontrolirajuće ponašanje roditelja loše djeluje posebno na razvoj dječjeg stvaralaštva (Mooji, 1992), kao i suviše popuštajuće (Swietochowski i Poraj, 1992). Zahtjevniji roditelji, koji i sami imaju pozitivne stavove prema kreativnom ponašanju, najbolje će djelovati na razvijanje kreativnog ponašanja svoje djece (Mendecka, 1992).

Majka je najvažnija za poticanje djetetove darovitosti!?

Uobičajeno je da se najvažniji značaj u poticanju djetetova razvoja daje majci. Kako je majka osoba koja se najviše bavi djetetom, ona taj značaj doista i ima. Međutim, u poticanju djetetove darovitosti vrlo veliku ulogu, ponekad i veću od majčine, imaju očevi.

Istraživanje G. Mendecke (1995), u kojem je uspoređivala osobine očeva sinova koji su iskazali svoju darovitost i onih koji nisu, pokazalo je utjecaj nekih osobina očeva na razvoj produktivne darovitosti njihovih sinova. Ona nalazi da su se očevi produktivno darovitih sinova već od najranije dobi bavili njima, posebno poticali njihovu neovisnost i samopoštovanje, da su postavljali jasne granice u njihovom discipliniranju, ali granice kojima nisu sputavali njihovu samostalnost,

te da su se u zajedničkim aktivnostima uvijek postavljali suradnički a nikada autoritarno.

Važno je da roditelj redovito podučava svoje dijete kako bi ono postalo darovito!?

Ovo je jedna od tvrdnji "dubiozne" vrijednosti, koja se često veže uz darovitost. Suvremena istraživanja ove problematike pokazuju da je u tome manje važna redovitost i sustavnost podučavanja kao i vrijeme provedeno u podučavanju, (Cornel i Grossberg, 1987), a mnogo više stil podučavanja koji roditelj koristi. Za taj je stil najvažnije "stavljanje težišta na inicijativu i aktivnost djeteta" (Čudina-Obradović, 1990: 79), da roditelj tijekom podučavanja daje podršku djetetu u razvijanju njegovih intelektualnih sposobnosti i interesa (Roedel, Jackson i Robinson, 1980) te da se u učenju postavlja suradnički a ne autoritarno (Mendecke, 1995).

Od specifičnih obrazovnih postupaka kao najuspješnije navodi se čitanje (posebno zajedničko čitanje i traženje informacija iz različitih izvora roditelja i djece), razgovor (posebno odgovaranje na djetetova pitanja i uključivanje djeteta u konverzaciju odraslih) i zajedničke aktivnosti (posebno zajednički izlasci na različita mjesta uz komentare viđenog i doživljenog) (Čudina-Obradović, 1990: 79).

Spomenuli smo ovdje neke od tvrdnji koje se često spominju u svezi s tumačenjem utjecaja obitelji na javljanje i izražavanje djetetove darovitosti. Neke od njih suvremena istraživanja pobijaju u potpunosti, neke samo djelomično, a neke potvrđuju. Na osnovi iznesenog možemo zaključiti da je u znanosti nužno kontinuirano istraživati ne samo posebno definirane probleme istraživanja već i uvriježena vjerovanja o nekom problemu, kako bismo se što više približili pravim istinama.

LITERATURA

- Ames, L. B.; Chase, J. A. (1981): *Don't push your preschooler*. New York: Harper and Row.
- Baska, J. (1983): Profiles of precocity: A threeyear study of talented adolescents. *Gifted Child Quarterly*, 27 (3), 139-144.
- Beck, J. (1987): *How to rise a brighter child: the case for early learning*. New York: Pocket Books.
- Benbow, C., Arjmand, O. (1990): Predictors of high academic achievement in mathematics and science by mathematically talented students: a longitudinal study. *Journal of Educational Psychology*, 82, 430-441.
- Bloom, J. (1982): The role of gifts and markers in the development of talent. *Exceptional children*, 48 (6).
- Clark, B. (1988): *Growing up gifted: Developing potential of children at home and at school*. Columbus: Merrill Publishing Co.
- Clark, R., Rice, G. (1982): Family constellations and eminence: the birth orders of Nobel prize winners. *Journal of Psychology*, 110, 281-287.

- Cornell, D. G.; Grossberg, J. W. (1987): Family environment and personality adjustment in gifted program children. *Gifted child quarterly*, 26 (3).
- Čudina-Obradović, M. (1990): *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Drabkova, H. (1990): The genetic aspect of high intelligence. *European Journal for High Ability*, 1 (1-2), 191-196.
- Eccles, J. (1983): Expectancies, values and academic behavior. In: Spence, J.T.(Ed.): *Perspectives on achievement and achievement motivation*. San Francisco: W. H. Freeman, pp. 75-145.
- Feldman, D. (1987): *Nature's gambit: Child prodigies and the development of human Potential*. New York: Basic Books.
- Friberg, S. H. (1984): *The magic year: understanding and handling the problems of early childhood*. New York: Scribner's.
- Freeman, J. (1990): The early development and education of highly able young children. *European Journal for High Ability*, 1 (1-2), 165-171.
- Freeman, J. (1979): *Gifted children: their development in a social context*. Baltimore: University Park Press.
- Freeman, J. (1991): *Gifted children growing up*. London: Cassell.
- Furlan, I. (1981): *Čovjekov psihički razvoj*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gelcer, E., Dick, S. (1986): Families of gifted children: Achievers and underachievers. In: Cropley, A.J., Urban, K.K., Wagner, H., Wiczerkowski (Eds): *Giftedness: a continuing worldwide challenge*. New York: Trillium Press, pp. 447-459.
- Howe, M. (1990): *The origins of exceptional ability*. Oxford: Basil Blackwell.
- Kagana, Lapidusa i Moora (1979): Infant antecedens in cognitive functioning: a longitudinal study. In: Chess, S., Thomas, A. (Eds.): *Annual progress in child psychiatry and child development*. New York: Bruner Mazel.
- Louis, B., Lewis, M. (1992): Parental beliefs about giftedness in young children and their relation to actual ability level. *Gifted Child Quarterly*, 36 (1), 27-31.
- Meekstroth, E., Tolan, S. i Webb, J. (1982): *Guiding the gifted child*. Columbus: Ohio Psychology Publishing Co.
- Mendecka, G. (1992): Attitudes of parents and development of creativity. *European Journal for High Ability*, 3 (2), 148-154.
- Mendecka, G. (1995): Characteristics of fathers and development of creativity in their sons. *European Journal for High Ability*, 6 (1), 91-99.
- Mooij, T. (1992): Predicting (under)achievement of gifted children. *European Journal for High Ability*, 3 (1) 59-74.
- Perino, S.; Perino, J. (1981): *Parenting the gifted: developing the promise*. New York: R.R.Bowker Co.
- Renzulli, J., Reis, S.(1985): *The schoolwide enrichment model, a cooperative plan of educational excellence*. Connecticut: Mansfield center, Creative learning Press.
- Renzulli, J. S.(1984): The triad: revolving door system. A research on the labelling of gifted children. *Gifted Child Quarterly*, 27 (1).
- Roedell, W. C., Jackson, N.E. i Robinson, H.B. (1980): *Gifted Young Children*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Rosenblith, J. F., Sims-Knight, J.E. (1989): *In the beginning: Deavelopment in the first two years*. Beverly Hills: Sage Publications.

- Siegler, R. S. (1991): *Children's Thinking*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Sternberg, R. J., Lubart, T. I. (1992): Creative giftedness in children. In: Klein, P.S., Tannenbaum, A. J. (Eds.): *To be young and gifted*. Norwood: Ablex Publishing Corporation, pp. 33-51.
- Sternberg, R.J. (1981): A componential theory of intellectual giftedness. *Gifted Child Quarterly*, 25 (2).
- Swietoshowski, W., Poraj, G. (1992): Parental attitudes and type a behaviour patterns in high and low creative adolescents. *European Journal for High Ability*, 3 (2) 141-147.
- Touq, M. Sh., Kamal, N. H., Fada, A. T. (1993): Social and personality characteristics of gifted students. *European Journal for High Ability*, 4 (1), 39-47.
- Treffinger, D. J., Renzulli, J. S. (1986): Giftedness as potential for creative productivity transcending IQ scores. *Roeper review*, 8 (3), 150-155.
- Walberg, H. J. (1984): Improving the productivity of America's school. *Educational leadership*, 41 (8), 19-30.

TALENTED CHILDREN AND FAMILY: TRUTHS AND MISCONCEPTIONS

Ana Sekulić-Majurec

Faculty of Philosophy, Zagreb

In analyzing the phenomenon of talent, the family of the talented is very often at the very center of interest as well as the question how much it can influence the development and expression of the child's productive talent. Pertaining to this issue various beliefs have been formed amongst non-experts that are considered correct, as for example the one that talent is a completely hereditary quality or that it is only socially determined, that talented children are the offspring of wealthier and more educated parents, that talented children are only first-borns or children from smaller families, that the first years of life which have been missed in stimulating the development of talent cannot be later compensated, that for developing talent it is most important for the parents to spend time with the child, that demanding and consistent parents are more successful in encouraging their child's talent etc. Some of these beliefs have been fully confirmed by contemporary scientific research, some only in part, and some have been completely rejected. The article gives a survey of some of these statements as well as a survey of recent research reconsidering their viability. The aim of this article is to demonstrate to what extent each of these statements can be trusted, how much truth there is in them, in order to help parents stimulate their children's talents properly and successfully.

BEGABTE KINDER UND DIE FAMILIE: WAHRHEIT UND IRRTUM

Ana Sekulić-Majurec

Philosophische Fakultät, Zagreb

Bei Untersuchungen des Phänomens der Begabung ist sehr oft die Familie des Begabten sowie die Frage, inwiefern sie auf Entfaltung und Ausdrucksfähigkeit einer vorliegenden produktiven Begabung Einfluß nehmen kann, im Brennpunkt des Interesses. Unter Laien herrschen zahlreiche als zutreffend geltende Überzeugungen wie etwa diese, daß Begabung ausschließlich durch Erbanlagen bestimmt werde oder aber daß sie einzig auf Erziehung zurückzuführen sei, daß begabte Kinder in wohlhabenderen und gebildeteren Familien vorkommen, daß nur erstgeborene Kinder oder Kinder aus kleineren Familien Begabungen aufweisen, daß eine in den ersten Lebensjahren vernachlässigte Begabung später nicht mehr ausgebildet werden könne, daß es für die Entfaltung einer Begabung am wichtigsten sei, sich mit seinem begabten Kind zu beschäftigen, daß anspruchsvollere und konsequentere Eltern mehr Erfolg in der Unterstützung ihres begabten Kindes hätten usw. Einige dieser Überzeugungen können durch wissenschaftliche Forschung in Vollkommenheit bestätigt werden, andere nur zum Teil, andere wiederum werden verworfen. Der Text gibt einen Überblick über einige dieser Thesen sowie einige Untersuchungen neueren Datums, anhand deren die Haltbarkeit der angeführten Thesen geprüft wird. Ziel der Arbeit ist zu zeigen, inwiefern die einzelnen Thesen glaubwürdig und worin sie richtig oder falsch sind, damit nämlich den Eltern geholfen werden kann, die Entfaltung ihrer begabten Kinder auf angemessenere Weise und mit größerem Erfolg zu unterstützen.